

Мазур Марина Іванівна,
аспірант кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ СУБ'ЄКТА НЕВИКОНАННЯ ОБМЕЖУВАЛЬНИХ ЗАСОБІВ, ОБМЕЖУВАЛЬНИХ ПРИПИСІВ АБО НЕПРОХОДЖЕННЯ ПРОГРАМ ДЛЯ КРИВДНИКІВ

Необхідною умовою для притягнення особи до кримінальної відповідальності є визначення та встановлення ознак складу кримінального правопорушення. Обов'язковим елементом складу будь-якого кримінального правопорушення є його суб'єкт. У свою чергу, поняття суб'єкта кримінального правопорушення закріплено у ч. 1 ст. 18 КК України. Ним є фізична осудна особа, яка вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого, відповідно до Кримінального кодексу України, може наставати кримінальна відповідальність. З даного визначення слід виділити його основні ознаки: а) фізична особа; б) осудна особа; в) вік кримінальної відповідальності – є обов'язковими. Обов'язкові ознаки суб'єкта кримінального правопорушення інколи називають загальними. Отже, якщо суб'єкту кримінального правопорушення притаманні лише такі ознаки, то він отримує визначення «загальний суб'єкт кримінального правопорушення».

У юридичній науці, окрім загального суб'єкта кримінального правопорушення, слід виділити і спеціальний суб'єкт. Частина 2 статті 18 КК України визначає, що спеціальним суб'єктом кримінального правопорушення є фізична осудна особа, що вчинила кримінальне правопорушення у віці, з якого може наставати кримінальна відповідальність, суб'єктом якого може бути лише певна особа. Таким чином, спеціальний суб'єкт кримінального правопорушення – це особа, яка поряд з ознаками загального суб'єкта наділена спеціальними ознаками, передбаченими в статтях Особливої частини Кодексу. Ці спеціальні ознаки можуть бути різними (наприклад, службове становище, професія, певна діяльність, родинні відносини та інші). Тобто, це особа, яка володіє особливим статусом або властивостями, які обумовлюють її специфічне правове становище у певній сфері відносин. У правовому контексті, спеціальний суб'єкт зазвичай має додаткові ознаки чи повноваження, які визначають його роль у конкретних правовідносинах.

У свою чергу, у кримінальному законодавстві, суб'єкт складу невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програм для кривдників (стаття 390-1 КК України) прямо не визначений, є лише вказівка, на те, що зазначені заходи до особи застосовані судом. Проте системне тлумачення законодавства дає підстави стверджувати, що він є спеціальним, оскільки визначається його правовим статусом і роллю у сфері протидії домашньому насильству чи іншим формам насильства.

Так, Л.М. Палюх визначає суб'єкта невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програм для кривдників, наступним чином: засуджений, обвинувачений, особа, до якої суд застосував обмежувальний припис в порядку цивільного судочинства, підозрюваний, обвинувачений, до якого суд застосував такий обмежувальний захід як направлення для проходження програми для кривдників [3, с. 512].

На думку М. В. Шепітька таким спеціальним суб'єктом є особа, яка вчинила домашнє насильство (стаття 91-1 КК України) або кривдник (глава 13 ЦПК України [5], статті 26, 28 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» № 2229-VIII від 7 грудня 2017 року [4]) [2, с. 689]. Вважаємо таке визначення є логічним та відповідає загальним принципам визначення спеціального суб'єкта у кримінальному праві. По-перше, норма статті 390-1 КК України спрямована на забезпечення виконання судових рішень або спеціальних заходів щодо осіб, які вже порушили закон. По-друге, відповідно до положень Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» кривдник – це особа, яка вчинила домашнє насильство у будь-якій формі. Таким чином, визнання кривдника спеціальним суб'єктом ґрунтується за наявності в нього додаткових ознак: сімейні або близькі відносини із потерпілим (наприклад, один із подружжя, співмешканець, дитина тощо), які є визначальними для кваліфікації таких кримінальних правопорушень. По-третє, кримінальна відповідальність за цією невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або не проходження програми для кривдників може наставати виключно для тих, хто був зобов'язаний виконувати такі приписи.

М.І. Хавронюк та О.О. Дудоров цілком обґрунтовано відзначають, що суб'єктом цього кримінального правопорушення є особа, до якої застосовано, відповідно, обмежувальний захід,

передбачений статтею 91-1 КК, або обмежувальний припис, або яку зобов'язано пройти програму для кривдників [1, с. 170]. Так, як рішення про застосування обмежувального заходу, обмежувального припису або проходження програми для кривдників приймає суд, то в цьому випадку мова йде про невиконання обов'язку, покладеного на особу рішенням суду. Тобто, таке рішення повинно набути чинності відповідно до законодавства. У разі невиконання судового рішення, суб'єкт кримінального правопорушення, передбаченого ст. 390-1 КК України може нести кримінальну відповідальність за невиконання рішення суду.

Проблема кримінальної відповідальності за домашнє насильство як форми гендерно зумовленого насильства, актуальна у світі, а не лише в Україні, і має на сьогодні значні масштаби проявів у різних формах та загальну тенденцію до інтенсифікації розповсюдження. За 2020 р. до Національної поліції України було повідомлено про 200 тис. випадків домашнього насильства. Збільшення таких повідомлень відбулося на 86 тис. випадків порівняно з 2019 р. Повідомляється, що кожна третя жінка у світі зазнає тієї чи іншої форми гендерно зумовленого насильства. Проведені дослідження показують, що у світі від 29 % до 62 % жінок зазнають фізичного, в тому числі сексуального, насильства (ВНО, 2005). За даними МОЗ, в 2023 році в Україні 18% жінок та дівчат віком від 15 до 49 років зазнавали насильства з боку інтимного партнера [6]. Протидія явищу домашнього насильства вимагає всіх можливих заходів реагування, в тому числі, і кримінально-правового характеру

Таким чином, можна зробити висновок, що суб'єктом невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програм для кривдників (стаття 390-1 КК України), може бути фізична осудна особа, яка досягла 16-річного віку, і на яку рішенням суду покладено обов'язок пройти програму для кривдників або щодо якої застосовано один або декілька обмежувальних заходів чи обмежувальних приписів.

Список використаних джерел

1. Дудоров О. О., Хавронюк М. І. Відповідальність за домашнє насильство і насильство за ознакою статі: науково-практичний коментар новел Кримінального кодексу України. Київ : Ваіте, 2019. 288 с.

2. Кримінальне право України. Особлива частина : підручник / за ред. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна, Харків, 2021. 768 с.

3. Палюх Л. М. Кримінальна відповідальність за кримінальні правопорушення проти правосуддя: дис. юрид. наук. Харків, 2021. 554 с.

4. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України № 2229-VIII від 7 грудня 2017 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text>.

5. Цивільний процесуальний кодекс України. Закон України № 1618-IV від 18 березня 2004 року <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.

6. Всеукраїнська акція «16 днів проти насильства». <https://inf.lic.org.ua/publikatsiyi/vseukrayinska-aktsiya-16-dniv-proty-nasyilstva/>.

Мелеховець Євгенія Костянтинівна,
аспірант кафедри кримінального права
Національної академії внутрішніх справ

ПОНЯТТЯ «СЛУЖБОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ У СФЕРІ ОБОРОНИ КРАЇНИ» ЯК ПРЕДМЕТУ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 330 КК УКРАЇНИ

Інформація в сфері оборони, особливо в умовах відбиття повномасштабної збройної агресії російської федерації проти України, є важливим елементом забезпечення національної безпеки та обороноздатності країни, і її захист, в тому числі кримінально-правовий, є в таких умовах особливо важливим, оскільки шкода, яка може бути завдана інтересам держави розголошенням такої інформації, в умовах воєнного стану може бути катастрофічною. Тож, інформація в сфері оборони, навіть якщо вона не має статусу державної таємниці, але є критично важливою для національної безпеки, повинна бути захищена від несанкціонованого доступу та розголошення.

Правовою основою кримінально-правового захисту службової інформації у сфері оборони є стаття 330 КК України, якою встановлена кримінальна відповідальність за передачу іноземним підприємствам, установам, організаціям або їх представникам, або збирання з метою такої передачі відомостей, що становлять службову інформацію, зібрану в процесі оперативно-розшукової, контррозвідувальної діяльності, у сфері оборони країни. Така дещо громіздка конструкція диспозиції